

Bölgesel kalkınmada kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin önemi: Torku örneği¹

The importance of corporate social responsibility activities in regional development: Torku example

Ozan Bahar^a ve Yahya Nas^b

^aProf. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/İktisat Bölümü, Muğla, Türkiye. obahar@mu.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3349-5479>

^bÖğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/İktisat Anabilim Dalı, Muğla, Türkiye. yahyanas@mu.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7858-438X>

Makale Bilgisi	Öz
<p><i>Araştırma Makalesi</i></p> <p>Gönderilme: 5 Ekim 2020 Düzeltilme: 31 Aralık 2020 Kabul: 5 Ocak 2021</p> <p>Anahtar kelimeler: Bölgesel kalkınma, Kurumsal sosyal sorumluluk, Torku</p>	<p>Bölgesel kalkınma farklılıklarının giderilmesinde, sermaye gücünü elinde bulunduran firmaların etkin rol oynadığı düşünülmektedir. Firmaların bölgelerin kalkınmasındaki etkisinin yönünü ve boyutunu belirlemek, bölgeler arası kalkınmışlık farklarının azaltılması için uygulanacak politikalara yön verebilir. Bu çalışmanın amacı bölgesel kalkınma ile kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu kapsamda, TR5 Batı Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren ve Torku ismiyle bilinen Konya Pancar Ekicileri Kooperatifinin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri ve bu faaliyetlerin bölge kalkınmasına etkileri incelenmiştir. Çalışmada, nitel veri toplama yöntemlerinden biri olan söyleşi yöntemi kullanılarak Kooperatifin üretim faaliyetleri hakkında bilgi edinilmiştir. Birbirine entegre olan çok sayıda üretim tesisi yoluyla atıklar yeniden üretime sevk edilerek, bir yandan doğaya olası zararın önüne geçilirken bir yandan da katma değeri daha yüksek ürünlere dönüştürülmektedir. Üretim süreçlerinde yerelleşmeye, beşeri ve sosyal sermayenin gelişmesine, bölge potansiyelinin açığa çıkarılmasına ve bölgenin üretim hacminin artırılmasına önemli ölçüde katkı sağlanmaktadır.</p>
Article Info	Abstract
<p><i>Research Article</i></p> <p>Received: 5 October 2020 Revised: 31 December 2020 Accepted: 5 January 2021</p> <p>Keywords: Regional development, Corporate social responsibility, Torku</p>	<p>It is thought that the companies holding the power of capital play an effective role in eliminating regional development differences. Determining the direction and size of the impact of firms on the development of the regions can guide the policies to be applied to reduce the development of disparities among the regions. The aim of this study is to put forth the relationship between regional development and corporate social responsibility activities. In this context, the corporate social responsibility activities of Konya Beet Growers Cooperative, known as Torku and operating in TR5 Western Anatolia Region, and the effects of these activities on the development of the region were examined. In the study, information was obtained about the production activities of the cooperative by using the interview method, which is one of the qualitative data collection methods. Through a large number of integrated production facilities, by wastes are sent backing to production again, on the one hand preventing possible damage to the environment, and on the other hand transforming them into products with higher added value. In production processes, a significant contribution is made to localization, development of human and social capital, revealing the potential of the region and increasing the production volume of the region.</p>

¹Konya Şeker Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü Yusuf İnanç'a çalışmanın hazırlanmasında sağladığı katkılar nedeniyle teşekkür ederiz.
*Bu araştırma Konya Şeker Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü Yusuf İnanç'ın gönüllü katılımı ile söyleşi yapılarak gerçekleştirilmiş olup etik açıdan uygun olmayan bir durum söz konusu değildir.

1. Giriş

Kalkınma faaliyetleri tüm dünya toplumları için önemini korumaya devam etmektedir. Gelişmekte olan ekonomiler kadar gelişmiş ekonomiler de bölgesel kalkınma farklılıklarını ve kalkınma sorunlarını tam olarak gidebilmemiştir. Kavramın içinde barındırdığı geniş ve zengin tanım bu alanda yapılan faaliyetlerin bir sonunun olmadığını; sürekliliği olan bir süreç olduğunu göstermektedir. Kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları başta olmak üzere birçok boyutu vardır. Toplumun kültürel yapısı, siyasi yapısı, hukuki yapısı, ahlaki yapısı, eğitim düzeyi, beşeri sermaye yapısı ve sosyal sermaye yapısı gibi birçok etmen, kalkınmayı etkileyen önemli boyutlardır. Kalkınma, nicel yapısının yanında özellikle nitel yapısının da ön planda olduğu ekonomik ve sosyal gelişmelerin kümülatif ve kalıcı bir şekilde gelişme sürecini ifade etmektedir.

Türk Dil Kurumu (TDK), kalkınma kavramını, ‘durumu düzeltmek, aşamalı bir biçimde gelişmek, ilerlemek’ şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Clark’a (1996) göre, kalkınmadan bahsedebilmek için ekonomik büyümenin yanında sosyal ve siyasal açıdan pozitif gelişmelerin de yaşanması gerekir (Çeken, 2008: 294). Ekonomik büyüme insanların yaşamlarını zenginleştirir, ancak büyüme ve kalkınma arasında otomatik bir bağlantı yoktur. Büyüme ve kalkınma arasında bağlantı kurulmuş olsa bile, bu bağlantı düzenli olarak güçlendirilmedikçe büyüme kalkınma bağlantısı zayıflayabilir. Benzer büyüme ve gelişme düzeylerine sahip ülkeler insani kalkınmada çok farklı ilerleme oranlarına sahip olabilmektedir (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı [UNDP], 1996: 5). Sadece ekonomik büyüme temelli meselelere bakmak, kaynak ve fırsat israfına yol açar, çevresel bozulmalara neden olur. Bu nedenle kalkınma ve çevre birbirinden bağımsız düşünülemez. Kalkınmanın önemi kadar, kalkınmanın sürdürülebilirliği ve bölgeler arasındaki kalkınma farklılıklarının giderilmesi de büyük önem taşımaktadır. Kalkınma sürecinde, bugünün ihtiyaçları karşılanırken gelecek nesillerin imkânları yok edilmemelidir (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu [WCED], 1987: 14). Liberalleşen dünya ekonomisi ile birlikte, kaynakların tükenmesi, iklim değişiklikleri ve ekosistemin bozulması kalkınma sorununu her zamankinden daha önemli hale getirmiştir (Haller, 2012: 66).

II. Dünya Savaşından sonra ülkeler, kalkınma yaklaşımına daha fazla yoğunlaşmaya başlamışlardır. Aynı dönemde liberalleşme politikalarına bağlı olarak firmaların kapasiteleri ve karlılıkları da artmış, aldıkları kararlarla bir bölgenin ya da ülkenin yapısını etkileyebilecek güce ulaşmışlardır. Bu bağlamda firmaların temel kuruluş nedeni olan kar amacı güden faaliyetlerini ne şekilde yürüttükleri ve kar amacı gütmeyen toplum yararına faaliyetlere ne derecede katılım sağladıkları sorgulanmaya başlamıştır. Firmaların kurumsal sosyal sorumluluğu olarak nitelendirilen bu faaliyetleri, Bowen, firmaların kendi çıkarlarını ve toplumun çıkarlarını birlikte gözeterek toplumsal iyileşmeyi sağlayan sorumluluklarının bütünü olarak tanımlamaktadır (Bowen, 1953:6). 1999 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansında (UNCTAD), kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, hayırseverlik ve hukuki davranmaktan daha ötede; istikrarlı, müreffeh ve adil bir dünya toplumunu hedefleyen tüm faaliyetleri kapsayan bir olgu olarak tanımlanmıştır. Toplumun ihtiyaçları ve hedefleri dikkate alınarak, firmaların üretim süreçlerine etkisinin gözden geçirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (UNCTAD, 1999: 2).

Gerek bölgesel kalkınma kavramı gerekse kurumsal sosyal sorumluluk kavramı muhteviyatları itibarıyla büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, teorik ve pratik açıdan her iki kavram arasındaki ilişkinin açığa kavuşturulmasının toplumsal refahın artmasında belirgin katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, bölgesel kalkınma ve kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri arasındaki ilişki değerlendirilerek bu alanda yapılmış çalışmalar ele alınacak, sonrasında ise Torku kooperatifinin sosyal sorumluluğa dayalı faaliyetlerinin, bulunduğu bölgenin kalkınmasına ve ülke ekonomisine olan katkıları değerlendirilecektir.

2. Bölgesel kalkınma ile kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri arasındaki ilişki

Firmaların kurumsal sosyal sorumlulukları doğrultusunda üretim kapasitelerini artırmaları ulusal geliri ve istihdamı artırırken, enflasyon oranlarının düşmesine neden olur. Üretim maliyetlerini azaltmak amacıyla gerçekleştirilen yenilikler, teknolojik gelişmeleri ve verimliliği de beraberinde getirir. Firmalar ekonomik büyümede kilit rol oynamakta, reel üretim miktarındaki artışlara müteakip ulusal gelir artışları yaşanmaktadır. Özellikle serbest piyasa ekonomisi gereği devletin çok fazla müdahil olmadığı ekonomik ortamda firmaların kaynak kullanımları ve kar amaçlı faaliyetleri büyük ölçüde piyasa üzerinde etkilidir (Sarıkaya ve Kara, 2007: 226). Firmaların büyümesiyle birlikte yükledikleri sorumluluklar da artmaktadır. Özellikle küresel firmaların, geri kalmış ya da gelişmekte olan bir ülkenin yerel kalkınmasında katalizör görevi görmesi beklenir. Bu firmalar beklentileri karşılayamadıklarında itibar kaybeder ve hem müşterinin hem de işgücünün ilgisi azalır (Gardberg ve Fombrun, 2006: 337). Firmaların tedarikçilerini, müşterilerini ve çalışanlarını da düşünerek hareket etmesi, kazancın tüm paydaşlarca adil paylaşımını ve piyasa güvenini artırır. Bu durum bölgesel ve ulusal çapta istikrara, belirsizliklerin ve güvensizliklerin azalmasına katkı sağlayacaktır. Bu nedenle firmaların, sosyal sorumlulukları gereği çalışanlarının,

müşterilerinin, hissedarlarının, yatırımcıların, devletin ve toplumun diğer tüm kesimlerinin menfaatlerini dikkate alarak hareket etmeleri beklenir (Ömür, 2010: 165).

Firmaların hukuki sorumlulukları doğrultusunda mali yükümlülüklerini yerine getirmesi, merkezi otoritenin bütçe gelirlerinin artmasına neden olacaktır. Bu durumda elde edilen gelir, kamusal harcamalar yoluyla yeniden piyasaya yönlendirilirken, diğer yandan da sosyal devlet ilkesi gereğince yapılan harcamalar yoluyla, gelirin dağılımında daha dengeli bir düzeye ulaşılmasına olanak sağlar. Toplumun ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve hukuksal yapısı iç içedir ve tamamı bireyler arası ilişkilerin eseridir. Sağlıklı bir hukuksal yapı, piyasa mekanizmasının sağlıklı bir şekilde işlemesine zemin oluştururken; sağlıksız bir hukuksal yapı da piyasa aksaklıklarının artmasına ve ekonomik istikrarın bozulmasına neden olur (Baykal, 2008: 77). Firmalar kar amacıyla hareket etmeleri nedeniyle kendilerine en yüksek karları sağlayacak faaliyetleri yürütmekte istekli davranacaklardır. Ancak, bu faaliyetleri yürütmeleri esnasında doğal olarak yasalara uymaları beklenmektedir (Carroll, 1991: 42).

Firmaların maliyetlerini azaltmak amacıyla geliştirecekleri yenilikler aynı zamanda kaynakların etkin ve verimli kullanımına da imkân verir. Kaynakların dikkatli kullanımına bağlı olarak çevresel zararlar da azalmış olacaktır. Bu nedenle, biyolojik çeşitliliğin korunduğu, atmosferin yapısının bozulmadığı, ekonomik kaynak niteliğinde olmayan diğer tüm kaynakların da göz ardı edilmeden korunduğu bir ekosistemi dikkate alan bir kalkınma anlayışı olmalıdır (Harris, 2000: 6). Sürdürülebilirlik hedefleri, özel sektör şirketlerinin sadece ekonomik değer yaratmaları ve yaşam standartlarını artıran mal ve hizmetler sunmaları değil, aynı zamanda faaliyetleri yoluyla ortaya çıkardıkları farklı çevresel ve sosyal sorunların hafifletilmesine aktif olarak katılmaları gerektiğini ortaya koymaktadır (Hahn ve Scheermesser, 2006: 151).

Çalışanların gelişmesine yönelik olarak düzenlenen faaliyetler bir yandan bireylerin eğitim seviyesini ve kültür düzeyini yükseltirken diğer yandan beşeri sermayenin oluşmasına neden olur. Uzmanlaşma yoluyla çalışanlar bireysel tatmin duygusuna erişirken, firmaların üretim süreçleri kısalar ve verimlilik artışına bağlı olarak firma karlılığı artar. Beşeri sermayenin oluşabilmesi için insanın yetiştirilmesi ve eğitimi gerekir. İşgücünün eğitim düzeyi ve deneyimi arttıkça teknolojik gelişmeler ve yenilikler de artış gösterir (Keskin, 2011: 125). Firmaların kar amacı dışındaki eğitim faaliyetlerini yürütmeleri kendilerine toplumun bir parçası olarak uzun vadede karlılıklarını artırarak geri dönmektedir (Gürel, 2010: 115). Firmaların buldukları illerin ya da bölgelerin problemlerini çözmeye yönelik olarak iş birliği yapmaları, diğer kurumlarla istişare yoluyla daha sağlıklı kararlar alınmasına il ve bölge düzeyinde, sonrasında ise ulusal düzeyde yönetim yoluyla problemlerin çözümünde zaman kazanılmasına ve sosyal sermaye birikimine zemin oluşturacaktır. Kamusal yaşam kalitesi ve sosyal kurumların performansı ile sivil katılımların değerleri ve ilişkileri arasında güçlü bir bağın olduğuna dair çok sayıda deneysel kanıt vardır. Bu nedenle sosyal ağlar birçok ekonomik sonuç için hayati önem taşımaktadır (Putnam, 1995: 224). Maliyetlerini azaltmalarında, doğrudan sahip oldukları beşeri sermaye ile bu sermaye ile birlikte oluşturdukları sosyal sermaye yapısı etkilidir. İşgücünün aidiyet hissi ve motivasyonu arttıkça firmanın verimliliği artacaktır. Bu iki duygunun işgücünde oluşabilmesi ise, sosyal sermayenin üç unsuru ile doğrudan ilişkilidir. Firma içi dikey ve yatay ilişkilerde güvenin, iletişimin ve normların olması, firma içi motivasyonu ve ait olma duygusunu artıracak bu da verimliliği ve devamında karlılığı olumlu yönde etkileyecektir (Gerşil ve Aracı, 2011: 46).

2.1. Yazın taraması

İktisat disiplini içerisinde ele alınan bölgesel kalkınma kavramı ile İşletme disiplini içerisinde ele alınan kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, toplumsal refahın önemli belirleyicilerindedir. Bölgesel kalkınma kavramının doğuşu Myrdal (1957) ve Hirschman (1958) tarafından yayımlanan eserlere (Sinemillioğlu, 2009; Sevinç, 2011); kurumsal sosyal sorumluluk kavramının doğuşu Bowen (1953) tarafından yayımlanan esere dayandırılmaktadır (Çalışkan ve Ünüsan, 2011; Akkoyunlu ve Kalyoncuoğlu, 2014; Avcı ve Akdemir, 2014). Bu tarihlerden itibaren her iki kavram da kendi disiplinleri içinde farklı açılardan ele alınmaya başlamıştır. Gerek yurt içi yazında, gerekse yurt dışı yazında, bölgesel kalkınma ve kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) kavramlarının ele alındığı çok sayıda çalışma mevcuttur. Bölgesel kalkınma üzerine yapılan çalışmalarda, bölgesel kalkınma farklılıkları, bölgesel kalkınma ajansları, bölgesel kalkınma farklılıklarını gidermeye yönelik politikalar ve bölgesel kalkınma ile diğer kavramlar arasındaki ilişkiler çoğunlukla teorik açıdan ele alınırken; KSS üzerine yapılan çalışmalarda KSS'nin teorik çerçevesi, firmalara getirileri, KSS projeleri ve KSS performans göstergeleri ele alınmıştır. KSS faaliyetleri ile bölgesel kalkınma ilişkisi üzerinde değerlendirme yapan çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Yurt içinde yapılan çalışmalarda KSS faaliyetleri ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişki teorik açıdan ele alınırken; yurt dışında yapılan çalışmaların bir kısmında uygulama sonucunda elde edilen bulgular yoluyla bölgesel kalkınma ile KSS faaliyetleri arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türkoğlu (2002), bölgesel kalkınmanın, KOBİ'lerle ilişkisini; Pınar ve Arıkan (2003) devlet yardımlarıyla ilişkisini; Göymen (2004), Zengin vd. (2014) yerel yönetimlerle ilişkisini; Çetin (2006) sosyal ağlarla ilişkisini; Bahar (2007), Çeken (2008), Sevinç ve Azgün (2012), Ekiztepe (2012), Kaypak (2012), Künu vd.(2015), turizmle ilişkisini; Memiş vd. (2007), Paksoy ve Aydoğdu (2010), Karabat ve Sönmez (2012), Göküş vd. (2013), Kasalak (2014), Doğan (2015), Kan vd. (2016) göç, yerel ürünler, sosyal, kültürel yapı ve girişimcilikle ilişkisini; Ersungur ve Yalman (2009) ihracat teşvikleriyle ilişkisini; Işık ve Kılınç (2011) Ar-Ge ve inovasyon ilişkisini; Pirili (2011) kamu yatırımlarıyla ilişkisini; Akbaş (2015) yönetimle ilişkisini, makroekonomik verileri kullanarak teorik çerçevede ele almışlardır. Sarıkaya ve Kara (2007), Kuşat (2012), sürdürülebilir kalkınmada firmaların rolünü ele alırken, Yaylı (2012), Ergün ve Çobanoğlu (2012), çevre etiği ile ilişkisini teorik çerçevede ele almışlardır. Karataş ve Çankaya (2010), Keskin (2011) kalkınma ile beşeri sermaye ilişkisini teorik çerçevede incelemiştir. Küçükaltan vd. (2005), Doğan ve Yıldız (2007), Mesci ve Dönmez (2016) bölgesel kalkınma ile turizm arasındaki ilişkiyi; Gülmez ve Yalman (2010), Şahin ve Uysal (2011), Yayar ve Demir (2012), Bakırcı vd. (2014) bölgesel kalkınma ile yatırım teşvikleri arasındaki ilişkiyi anket yoluyla elde ettikleri verilerden yararlanarak ortaya koymuşlardır. Kolk ve Tulder (2010), Bedük ve Ganiyusufoğlu (2012), Engin ve Akgöz (2013), Heikkurinen ve Bonnedahl (2013), Popa (2015), İyigün (2015), Kolk (2016) kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi teorik çerçevede ele almışlardır.

Rondinelli ve Berry (2000), 38 çok uluslu firmanın sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için yaptıkları uygulamaları, çevresel performans raporlarını kullanarak içerik analizi yöntemiyle incelemiştir. Firmaların sosyal sorumluluklarına dayalı anlayışlarındaki gelişmelerin ve uygulamaların sürdürülebilir kalkınma üzerinde olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bilgin (2002), Isparta ve Burdur illerinde bulunan STK yöneticilerinden, merkezi yönetim temsilcilerinden, yerel yöneticilerden, özel sektör temsilcilerinden ve üniversite temsilcilerinden oluşan toplam 120 kişiye bölgenin kalkınma düzeyi, kalkınma sorunları ve yerel yönetimin bölgenin kalkınmasındaki payı sorulmuştur. Elde edilen bulgularda bölgesel kalkınmada tüm kurum ve kuruluşların etkisinin ve ilgisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Kayalak ve Kiper (2006) bölgesel politikaların belirlenmesinde kullanılan sosyo-ekonomik göstergeleri kullanarak, kümeleme ve diskriminant analizlerini uygulamıştır. Elde edilen sonuçlara göre, sosyo-ekonomik açıdan birbirine benzeyen illerin sekiz küme oluşturduğu ve gelişmişlik açısından Ankara'nın doğusunda yer alan illerin, batısında yer alan illere göre farklılaştığı sonucuna ulaşmışlardır. Ersungur vd. (2007), temel bileşenler analizini uygulayarak bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının düzeyini belirlemeye çalışmışlardır. Dokuz değişkenden yararlanılan çalışmada Türkiye'nin batısı ile doğusu arasındaki gelişmişlik farkı teyit edilmiştir.

Streimikienė vd. (2008) Baltık ülkelerinde enerji sektöründe faaliyet gösteren firmaların kurumsal sosyal sorumluluk anlayışlarının gelişimini incelemiştir. Firmaların gönüllü olarak sorumluluklarını yerine getirmelerinin sürdürülebilir enerjinin gelişimi üzerinde olumlu etkisinin olduğu, kalkınma hedeflerine ulaşmada kamu-özel işbirliğine bağlı etkinliğin arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Gennaioli vd. (2011), Dünya genelinde 110 ülkenin veri tabanını kullanarak bölgesel kalkınmanın belirleyicilerini analiz etmişlerdir. Analizde bölgelerin coğrafi, kültürel, kurumsal ve beşeri sermayelerini karşılaştırırken aynı zamanda bu bölgelerde bulunan tesislerin verimliliklerini de incelemiştir. Analiz sonucunda girişimcilik ve beşeri sermayenin bölgesel kalkınmada önemli derecede etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Gür (2012), Türkiye Grameen Bankası Mikrokredi Programı (TGMP), Toplum Gönüllüleri Vakfı (TGV), Mikro Kredi Projesi ve Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfının (KEDV) Türkiye genelindeki 38 şubesinde yapılan anket sonuçlarını değerlendirmiştir. Elde edilen verilere göre KSS anlayışı doğrultusunda sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan mikro finansman kredilerinin bölgedeki istihdamı ve kadın girişimcilerin sayısını artırarak sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Adamek (2014) firmaların kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınma için araç olarak değerlendirmiştir. İki farklı bölgede yer alan 229 firmanın sosyal sorumluluk kapsamındaki faaliyetlerini incelediği çalışmada, KSS faaliyetlerin bölgesel rekabet gücünü artırmada ve bölgesel kalkınmada özel rolünün olduğu sonucuna varılmıştır.

Gorski vd. (2014), Romanya'da oluşturulan merkez kalkınma bölgesinde faaliyet gösteren firmaların kurumsal sosyal sorumluluk düzeylerini kümeleme analizi yöntemi ile incelemiştir. Analiz sonucunda firmaların kurumsal sosyal sorumluluk kavramını duymalarına rağmen uygulama açısından henüz yolun başında oldukları ve kalkınma merkezindeki rollerinin farkında olmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bucur vd. (2019), Romanya'daki aynı merkez kalkınma bölgesinde yer alan 25 ticari şirketten elde edilen verileri kümeleme analizine tabi tutmuşlardır. Firmaların kurumsal sosyal sorumluluk uygulama düzeylerini ve çeşitlerini belirleyen çalışmada özel olarak oluşturulmuş olan kalkınma bölgesinde firmaların sosyal kalkınmadaki rollerine bağlı olarak faaliyetlerini arttırmaya başladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Baah vd. (2015), ulusal kalkınma planlarını gözden geçirerek, Gana'daki

firmaların kurumsal sosyal sorumluluklarına dayalı faaliyetlerinin ulusal kalkınmaya olan katkılarını değerlendirmişler, bu doğrultuda firmalarının web sitelerini içerik analizi yöntemiyle incelemişlerdir. Elde edilen bulgulara göre Gana'daki firmaların kurumsal sosyal sorumlulukları doğrultusunda yürüttükleri faaliyetlerin ülkenin kalkınma ihtiyaçlarını önemli ölçüde ihmal ettiği sonucuna ulaşmışlardır.

Fondevila vd. (2017), kurumsal sosyal sorumluluk ile yeşil ekonomi arasındaki ilişkiyi ele aldıkları çalışmaları firmaların kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki korelasyonu ortaya koymuşlardır. Aragon (İspanya) bölgesindeki 297 şirketin çevresel açıklamaları, çevresel performansları ile yönetim yapısını belirleyici faktörleri de incelemişlerdir. Yönetimsel olarak hesap verebilirlik ile çevresel performans ve paydaş katılımları arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Xia vd. (2018) 2000-2017 yılları arasında farklı dergilerde yayımlanan 67 makaleyi içerik analizi yöntemiyle incelemişlerdir. İnşaat sektöründe faaliyet gösteren firmaların kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki bağa vurgu yaparak, KSS faaliyetlerinin sürdürülebilir kalkınmaya katkısının artırılmasında politika önerisinde bulunmuşlardır. Mbilima (2019), Kuzey Batı Zambiya'da madencilik faaliyeti yürüten firmaların KSS faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin yerel kalkınma üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma kapsamında birincil ve ikincil, nitel ve nicel yapıdaki verilerden yararlanılmış, firmaların KSS faaliyet kararları, KSS performansları, paydaşların katılım düzeyi, KSS faaliyetlerinin yerel kalkınmaya etkisi gözlemler, görüşmeler ve içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular KSS faaliyetleri ile kalkınma arasındaki olumlu yönlü ilişkiyi teyit etmiştir.

2.2. Literatüre katkı

Gerek Bölgesel Kalkınma kavramı, gerekse KSS kavramı toplumsal refahı yükseltmesi açısından büyük öneme sahiptir. Bu nedenle her iki kavram üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak bölgesel kalkınmanın sağlanmasında kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin etkisini belirlemeye yönelik çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Bu açıdan çalışmanın literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Yöntem

Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri adı altında çok sayıda firma tarafından projeler yürütülmekte ve bu projelerin bir kısmı reklam ve benzeri kanallarla topluma duyurulmaktadır. Gönüllük esasına dayanan bu projelerin içerikleri ve katkıları, uygulama alanına ve şekline göre değişiklik arz etmektedir. Bununla birlikte; KSS projeleri toplumun bir kesimi tarafından takdirle karşılanırken; bir kesimi tarafından da gösteriş olarak nitelendirilmekte hatta kapitalist ekonomik sistemin sürekliliğini sağlayabilmesi açısından firmalarca yürütülen bir strateji olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri, bu kavram adı altında yürütülen projelerinden daha ötede; Bowen'in (1953) tanımlaması ve Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansında (1999) hazırlanan rapor ekseninde ele alınmaktadır. Bowen, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini firmaların kendi çıkarlarını ve toplumun çıkarlarını birlikte gözeterek toplumsal iyileşmeyi sağlayan sorumluluklarının bütünü olarak tanımlarken; Konferans kapsamında hazırlanan raporda, hayırseverlik ve hukuki davranmaktan daha ötede, tüm dünya toplumunun refahını gözetken ve hedefleyen faaliyetler bütünü olarak tanımlanmıştır.

3.1. Araştırmanın amacı ve önemi

Çalışma, TR5 Batı Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren ve 'Torku' markası ile bilinirliğe sahip olan Konya Pancar Ekicileri Kooperatifinin, kurumsal sosyal sorumluluğa dayalı faaliyetlerini yukarıda verilen tanımlamalar doğrultusunda ele alarak, bu faaliyetlerin bulunduğu bölgeye ve ülke ekonomisine olan katkısını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bölgeler arasındaki kalkınma farklılıklarını gidermeye yönelik olarak çok sayıda teşvik politikası geliştirilmiş, bölgenin kalkınmasını hızlandırmak amacıyla bölgesel kalkınma ajansları kurulmuş ve projeler hayata geçirilmiştir. Ancak güncel duruma bakıldığında bölgesel kalkınma farklılıklarının halen varlığını koruduğu görülmektedir. Bölgesel kalkınma farklılıklarının giderilmesinde, sermaye gücünü elinde bulunduran firmaların etkin rol oynadığı düşünülmektedir. Bu nedenle, firmaların bölgelerin kalkınmasındaki etkisinin yönünü ve boyutunu belirlemek, bölgeler arası kalkınmışlık farklarının azaltılması için uygulanacak politikalara yön verebilmek açısından önemlidir.

3.2. Veri toplama

Torku'nun KSS sorumluluk faaliyetleri ile bulunduğu bölgenin kalkınmasında sağladığı katkıları ortaya koymak amacıyla Kooperatifin Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü Yusuf İnanç'la söyleşi gerçekleştirilerek Kooperatifin kar amacı güden ekonomik faaliyetleri ile kar amacı gütmeyen toplum yararına faaliyetleri hakkında bilgi

edinilmiştir. Söyleşi yöntemi nitel veri toplama yöntemlerinden biridir ve bireysel araştırmalarda öğrenme ve veri toplama sürecinin temel unsurlarından biri olarak görülmektedir (Alan, 2016: 10). Farklı disiplinlerde gerçekleştirilen bilimsel söyleşiler, bilgilendirme toplantısı niteliğindedir ve farkındalık oluşturma çabasını güder (Girgin ve Satmaz, 2019: 84).

4. Bulgular

Yukarıdaki kısımda verilen tanımlamalar doğrultusunda 'Torku' ismiyle bilinirliğe sahip olan Konya Pancar Ekicileri Kooperatifinin faaliyetleri değerlendirildiğinde, bölgenin kalkınmasına ve ülke ekonomisine katkı sağlayan çok sayıda kurumsal sosyal sorumluluk faaliyeti olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4.1. Kalkınmanın ekonomik boyutu açısından Torku'nun KSS faaliyetlerine ilişkin bulgular

1952 yılında Konya Şeker Fabrikasının kurulmasıyla faaliyete başlayan Konya Pancar Ekicileri Kooperatifi, kuruluşundan itibaren geçen yaklaşık 50 yıllık süre içerisinde ağırlıklı olarak pancar şekeri üretimi gerçekleştirirken, 2000'li yıllardan itibaren yakalanan ivme ile birlikte çok farklı yönlerden faaliyetlerini artırmaya başlamıştır. 2000 yılında, üretim gelirlerinden yaratılan tasarruflarla Konya Şeker Fabrikasının teknolojisi ek finansman kaynağına başvurmadan yenilenmiş, akabinde 2004 yılında Çumra Şeker Fabrikası kurulmuştur. Kooperatif bünyesindeki iki fabrikada gerçekleştirilen pancar şekeri üretimi, Türkiye'deki toplam üretim miktarının yüzde 20'sini oluşturmaktadır. Son 20 yılda Kooperatifin öz kaynakları 157 kat artarak 475 milyon TL seviyesine yükselmiştir. 2004 yılından itibaren ticari ve sınai faaliyetler sonucunda elde edilen gelirler –ek finansman ihtiyacı duyulmadan– yeniden yatırıma sevk edilerek, toplam yatırım tutarı 3,8 milyar \$ olan 45 üretim tesisi kurulmuştur. 2004 yılında istihdam edilenlerin sayısı 1236 iken; 2020 yılına gelindiğinde yeni yatırımlarla birlikte istihdam edilenlerin sayısı 7,5 kat artarak 10.500 kişiye ulaşmıştır. Aynı dönemde tarımsal ürün alınan ve talep garantisi verilen üretici sayısı da 20 binden 50 bine yükselmiştir. Talep garantisi verilen çiftçi sayısının artmasıyla beraber tarımsal üretim hacmi ve ürün çeşitliliği de büyük ölçüde artmıştır.

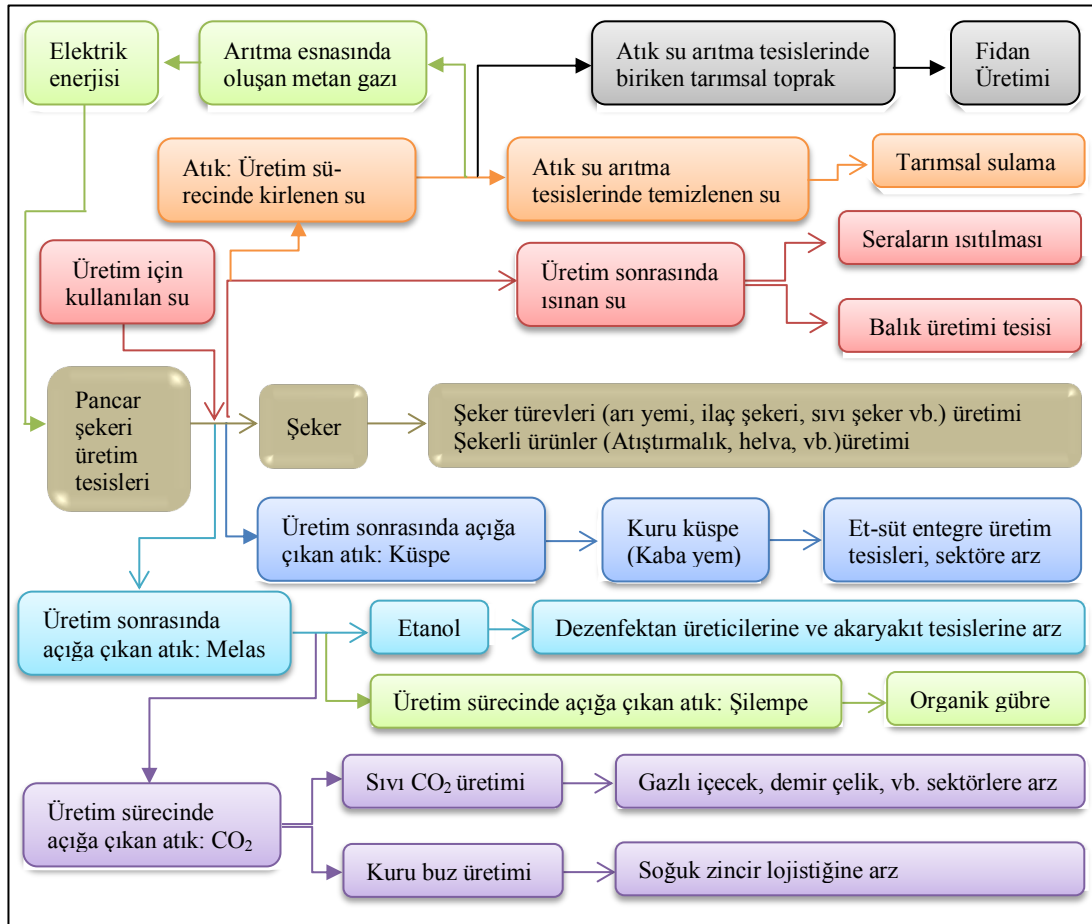
Kooperatifin sosyal sorumluluğa dayalı almış olduğu üretim kararları üç temel prensibe dayanmaktadır. Bunlardan ilki sıfır atık prensibidir. Bu doğrultuda üretim sonucunda açığa çıkan atıkların geri kazanımı için çok sayıda entegre tesis oluşturulurken, üretim esnasında kaynakların etkin kullanımını sağlayacak politikalar belirlenmektedir. İkincisi, bölgenin potansiyelini açığa çıkaracak ürün gruplarının belirlenmesi ve üretim sürecine bölge insanının katılımının sağlanmasıdır. Bu bağlamda her bölgede ön etüt çalışmaları yapılarak en yüksek verim sağlanacağı ürünler belirlenmekte ve çiftçilere üretim için finansal, teknik, teorik ve lojistik destekler verilmektedir. Üçüncüsü ise eğitim, enerji, sarf malzeme gibi üretim esnasında duyulan ihtiyaçlarda, bağımlılığı azaltan ya da tamamen ortadan kaldıran, lojistik destek sunacak diğer tesislerin ve alt yapının oluşturulmasıdır.

'Sıfır atık' yaklaşımı, kooperatifin üretim kararlarını belirleyen prensiplerin ilkidir. Kooperatifin kuruluş amacı olan Konya Şeker Fabrikası ve daha sonra kurulan Çumra Şeker Fabrikası, sıfır atık anlayışı ile entegre edilen üretim tesislerinin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Üretim maliyetlerinin düşürülmesi, üretim sonucu elde edilen mamullerin katma değerinin yükseltilmesi ve üretim sonrasında açığa çıkan atıkların yeniden ekonomiye kazandırılması amacıyla şeker fabrikalarına entegre olan çok sayıda üretim tesisi kurulmuştur. Bu kapsamda ilk olarak, şekerin hammaddesi olan pancar üretiminde kota sınırı koymamak ve katma değerini yükseltmek için çikolata, atıştırmalık, helva gibi şeker içerikli ürünler ve sıvı şeker, arı yemi, ilaç şekeri gibi şeker türevleri üretilerek pazar çeşitlendirmesine gidilmiştir. Böylelikle bir yandan üretim kısıtlamalarına gidilmezken bir yandan üretimin katma değeri artırılmaktadır. Pancar şekeri açısından Türkiye'de önemli bir potansiyel olmasına rağmen, ilaç sanayinin talep ettiği ilaç şekerinin tamamı ithalat yoluyla temin edilmekte ve yıllık 5,5 milyon dolarlık dış alım gerçekleştirilmektedir. Kooperatif bünyesinde kurulan entegre tesislerde şeker türevi olan ilaç şekeri üretilerek ithalata olan bağımlılık ortadan kaldırılmıştır.

Şeker üretimi sürecinde kullanıma bağlı olarak ısınan suyun, yeniden üretime dâhil edilebilmesi için enerji kullanılarak soğutma kulelerinde soğutulması gerekmektedir. Enerji tüketimini ve üretim maliyetlerini artıran bu sorunu çözmek için seralar ve balık üretim çiftliği kurulmuştur. Üretim sırasında ısınan suyun bir kısmı seraların ısıtılmasında kullanılmakta ve dolaşım sonrasında soğuyan su yeniden üretim sürecine dâhil edilmektedir. Isınan suyun bir kısmı ise sıcak sularla yaşayabilen ve verimliliği yüksek olan bir balık türünün üretilmesinde kullanılmaktadır. Üretilen balıklar ihraç edilirken, seraların ısıtılmasında da enerji maliyeti sifira inmektedir. Bunun yanında, şeker fabrikalarına entegre edilen endüstriyel atık su arıtma tesisi ile şeker üretimi esnasında kullanılan su miktarından yüzde 50 oranında tasarruf sağlanırken, arıtılan su da tarımsal sulamada kullanılmaktadır. Ayrıca pancarla gelen topraklar arıtma tesisinde yeniden depolanarak fidan dikiminde değerlendirilmektedir. Su arıtma sürecinde, atık arıtma havuzlarında açığa çıkan metan gazını değerlendirmek ve doğaya salınımını engellemek

maksadıyla trijen santrali kurulmuştur. Santral vasıtasıyla metan gazı elektrik enerjisine dönüştürülmekte ve tesislerinin ısıtılmasında ve soğutulmasında kullanılmaktadır.

Şekil 1. Kooperatif bünyesinde oluşturulan pancar şekeri üretimine entegre tesisler

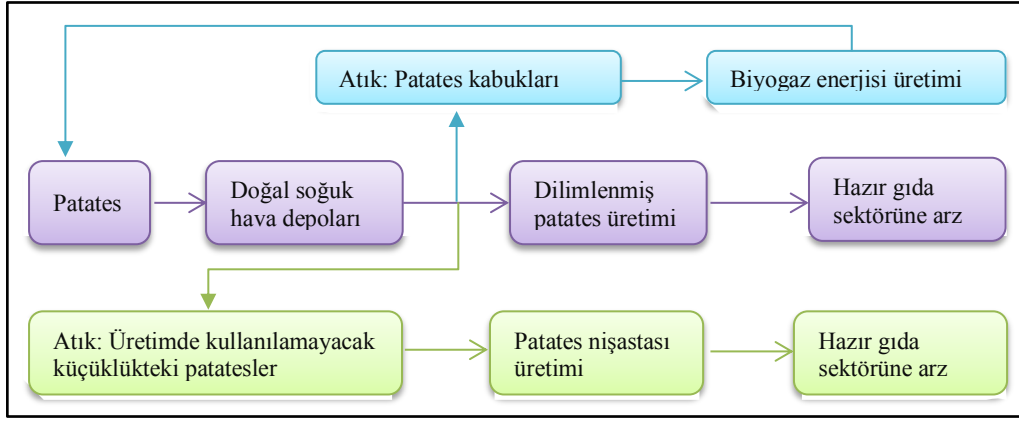
Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Pancarın şekere dönüşmesi sonucunda 'küspe' ve 'melas' adı verilen iki tür atık açığa çıkmaktadır. Küspe, entegre tesislerde buhar yoluyla kurutulmuş kuru küspeye çevrilmektedir. Kullanım ömrü altı aydan iki yıla uzatılan küspe kaba yem olarak hayvancılık sektöründe kullanılmaktadır. Küспенin kurutulmasında, başka bir üretim sürecinin atığı olarak açığa çıkan buhar kullanılmakta, kurutma sürecinde kullanılan buhar yeniden üretime sevk edilerek enerji kaybı sıfıra indirilmektedir. Küспенin ateş yerine buhar yoluyla kurutulması sonucunda doğaya zararlı gaz salınımı engellenmekte, küспенin besin değeri korunmakta, is kokusu vb. etkenlerin ortadan kalkmasıyla süt ve et kalitesi artmaktadır.

Üretim esnasında açığa çıkan ikinci atık olan melas, katma değerini yükseltmek için yeniden üretime sevk edilerek biyoetanol tesislerinde dezenfektanların ana maddesi olan etanole dönüştürülmektedir. Pandemi sürecinde hayati önem taşıdığı görülen etanolün en büyük üreticisi konumunda olan Kooperatif, Türkiye'deki toplam üretiminin yüzde 56'sını gerçekleştirirken, melasın etanole dönüştürülmesi sırasında açığa çıkan karbondioksit gazını da hapsederek havaya salınımını engellemekte ve çevreye verilecek olası zararın önüne geçmektedir. Hapsedilen karbondioksitin bir kısmı, entegre üretim tesislerinde sıvı karbondioksit olarak çevrilerek gazlı içecekler, seracılık, demir çelik sektörleri başta olmak üzere değişik sektörlerle arz edilirken; bir kısmı da kuru buza çevrilerek, soğuk zincir lojistiğinde kullanılmak üzere arz edilmektedir. Melasın etanole dönüştürülmesi sonrasında açığa çıkan bir diğer atık olan 'şilempe' den de organik gübre elde edilmektedir.

Türkiye'nin toplam ihracatının yüzde 72'sinin karşılandığı dondurulmuş parmak patates üretim tesisleri, sıfır atık prensibine dayalı oluşturulmuş bir başka entegrasyon örneğidir. Dondurulmuş parmak patates üretimi sonrasında açığa çıkan patates kabukları biyogaz üretiminde kullanılmakta, üretilen biyogazla tesisin enerji ihtiyacı karşılanmaktadır. Bununla birlikte üretimde kullanılmayacak kadar küçük olan patatesler de patates nişastası üretiminde kullanılmaktadır.

Şekil 2. Kooperatif bünyesinde oluşturulan dilimlenmiş patates üretimine entegre tesisler

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye’de ilk ve tek olma özelliğine sahip olan tesislerde üretilen patates nişastası, başta bebek mamaları olmak üzere gıda sanayiinde kullanılmaktadır. Yeri geldiğinde arz fazlası nedeniyle patatesler çöpe atılırken; patates nişastası ihtiyacı nedeniyle yıllık 30 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirilmektedir. Tamamı ithalat yoluyla karşılanan patates nişastasında, Kooperatifin kurmuş olduğu üretim tesisiyle Türkiye’nin dışa bağımlılığı azalmaya devam etmektedir. Üretim sürecine entegre olmuş bir diğer tesis doğal depolardır. Üretim öncesi tonaj kaybını önlemek için kullanılan soğuk hava depoları yerine, işlenmeye müsait kayalık yapılarla sahip dağlık alanlarda doğal depolar oluşturulmuştur. Doğal depoların yaz kış ısı değişmemesi nedeniyle, ısının korunması için herhangi bir enerji tüketimine ihtiyaç duyulmamaktadır. Böylelikle üretim maliyetleri azaltılırken, bölge potansiyelinden de yararlanılmaktadır.

Kooperatif bünyesinde kurulan ve Türkiye’nin en büyük tesisi konumunda olan, et-süt entegre tesisleri de bir başka entegrasyon örneğidir. Açık ve kapalı alanlara sahip olan tesislerde küçükbaş ve büyükbaş hayvan üretimi yapılmaktadır. Et-süt entegre tesislerinin kurulmasıyla birlikte bölgedeki canlı hayvan ve süt üretimi yüzde 50 oranlarında artış göstermiş, bölge halkının hayvancılığa teşviki sağlanarak bölgedeki hayvan sayısı artırılmıştır. 2010 yılında Konya’daki büyükbaş hayvan sayısı 500 bin civarındayken 2019 yılında 900 bine yükselmiştir. Farklı yerlerde kurulan çiftliklerde üreticilere ait büyükbaşlara bakılmakta, tüm bakım masrafları düşüldükten sonra sütten elde edilen gelir üreticilerin hesabına yatırılmaktadır. Böylelikle hayvanların bakımı esnasında yaşanabilecek birçok olumsuzluktan kaçınılmakta, aynı ortam içerisinde bakılması nedeniyle maliyetler önemli ölçüde azaltılmaktadır. Bunun yanında şeker üretimi sonrasında açığa çıkan pancar küspesi ile sıvıyağ üretimi sonrasında açığa çıkan ayçiçeği küspesi, kaba yem olarak bu tesislerde kullanılırken, tesislerde açığa çıkan organik gübreler de fidan dikimlerinde ve bitkisel üretimde kullanılmaktadır.

İlaç şekeri ve patates nişastasında olduğu gibi damla sulama sistemlerinde de kullanılan ürünlerin tamamı ithalat yoluyla karşılanmaktayken, fiyat pahalılığını ve dışa bağımlılığı ortadan kaldırmak ve üretici ortaklara lojistik destek sağlamak amacıyla, Kooperatif bünyesinde damla sulama sistemleri üretim tesisi kurulmuştur. Üretilen ürünlerin arzına müteakip damla sulama borularının fiyatları aynı yıl yüzde 56 oranında ucuzlamıştır. Sonraki dönemlerde diğer yerli üreticilerin de piyasaya girmesiyle bu alandaki dışa bağımlılık büyük oranda ortadan kalkmıştır. Mevcut dönemde Kooperatif tarafından üretilen damla sulama sistemlerinin ihracatı gerçekleştirilirken, sektörün ve çiftçi ortakların ihtiyacını karşılamak amacıyla, çuval, balya ipi, plastik kasa gibi farklı ürünlerin üretimi ve Torku markası adı altında piyasaya arz edilen ürünlerin ambalajlarının üretimi de aynı tesislerde gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, Kooperatif bünyesindeki tüm tesislerin enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla, Çumra, Soma ve Kangal’da bulunan termik santraller Kooperatif bünyesine dâhil edilmiştir. Türkiye’deki elektrik üretiminin yüzde 3’ü bu santrallerde gerçekleştirilmektedir. Üretilen elektrik ile tesislerin ihtiyacı karşılanırken, üretim fazlası da arz edilmekte ve elde edilen gelirler yeniden yatırımlara sevk edilmektedir.

4.2. Kalkınmanın beşeri ve sosyal sermaye boyutu açısından Torku’nun KSS faaliyetlerine ilişkin bulgular

Kalifiye işgücünü artırmak amacıyla mesleki formasyona önem verilmiştir. Meslek yüksekokulu ve meslek lisesi mezunu kalifiye iş gücü oranı yüzde 90’lara ulaşmıştır. Bunun yanında 2016 yılında Türkiye’de ilk ve tek olan Gıda ve Tarım Üniversitesi kurulmuştur. Üniversite kurulmadan önce Amerika, Avrupa ve Uzakdoğu’daki birçok üniversite incelenmiş, ön araştırmalar yapılmıştır. Hollanda, Almanya, Japonya ve ABD’de faaliyet gösteren ve başarısı herkesçe bilinen üniversitelere ziyaretler gerçekleştirilerek protokoller imzalanmıştır. Kurulan

Üniversite ile gerek bölgenin, gerekse ülkenin tarımsal alandaki nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde katkı sağlanmaktadır. Üniversite'nin kurulduğu ilk yılda, tüm öğrencilere burs verilirken aynı zamanda iş garantisi de verilmiştir. Böylelikle tarımsal üretimdeki beşeri sermaye kapasitesi artırılırken, iş garantisi verilerek beyin göçünün önlenmesine yönelik de katkı sağlanmıştır. Bölgede yerleşik halkta oluşan güvene bağlı olarak, kamu kurumlarından sonra işgücünün çalışmak için tercih ettiği kuruluşlar içerisinde önlere yer almaktadır.

Kooperatifin üretici ortakları olan çiftçiler ve besicilere tarımsal ve hayvansal faaliyetler üzerine düzenli olarak bilgilendirme yapılmakta, Kooperatif bünyesindeki ziraat mühendisleri aracılığıyla çiftçiler üretim sürecinde teknik anlamda da desteklenmektedir. Uydu destekli tarım projesi kapsamında topraklardan alınan numunelere bağlı olarak çiftçiler; tohum ekimi, gübreleme, sulama ve ilaçlama gibi konularda anlık bilgilendirilmektedirler. Belirli aralıklarla çiftçilere yönelik eğitim programları düzenlenmektedir. Yerleşme faaliyetlerinde Gıda ve Tarım Üniversitesi, TÜBİTAK ile ortak projeler yürütülerek işbirliği yapılmakta, yerel tohum, yerli maya, ırk ıslahı gibi konularda istişare ve yönetim yoluyla etkili sonuçlara ulaşılmaktadır.

4.3. Kalkınmanın sosyal ve çevresel boyutu açısından Torku'nun KSS faaliyetlerine ilişkin bulgular

Vahşi sulama tekniğinde kullanılan sulama suyu miktarından tasarruf etmek amacıyla, üreticilerin sulama yönteminde damla sulama sistemlerini kullanmaları teşvik edilmiştir. Böylelikle yaşam kaynağı olan suyun kullanımı koruma altına alınmış, sulama faaliyetleri de daha sistemli hale getirilmiştir. Ayrıca, damla sulama sistemlerinin daha kolay temini için kurulan entegre plastik üretim tesislerinde, kullanılmış plastik ürünler işlenerek hammaddeye dönüştürülmekte, elde edilen hammaddeler plastik ürünlerin üretiminde kullanılmaktadır.

Şeker üretimi sürecinde kullanılan suyun atık su arıtma tesislerinde arıtılmasıyla yüzde 50 oranında tasarruf sağlanmakta, arıtılan su da tarımsal sulamada kullanılmaktadır. Üretim sonrası açığa çıkan atıklar yeniden ekonomiye kazandırılırken doğaya salınımı engellenerek çevresel zararların önüne geçilmektedir.

Farklı üretim süreçlerinde açığa çıkan gazların havaya karışması da engellenmekte ya da gaz salınımı olacak üretim yöntemleri yerine alternatif üretim yöntemleri belirlenerek çevresel zararın doğrudan önüne geçilmektedir. Üretim sürecinde enerji kullanımında gösterilen hassasiyetle ve üretim sonrasında açığa çıkan atıkların yeniden enerjiye dönüştürülmesiyle enerji kaynaklarının kullanımını en aza indirmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk projesi kapsamında ormanlık alanların oluşturulması, bölgedeki şehirlerarası yolların ağaçlandırılması, bölgenin iklimini ve çehresini değiştirmekte, yeşil alanların çoğalmasına katkı sağlamaktadır. Kooperatif bünyesinde kurulan biyoetanol tesisleri Türkiye'nin yenilenebilir enerji alanındaki en büyük yatırımlarından biridir. Türkiye'de benzin türlerinde yüzde 3 oranında kullanım zorunluluğu olan, gelişmiş ekonomilerde çevreci yaklaşımlar doğrultusunda kullanım oranı daha fazla artış gösteren biyoetanol, akaryakıt tesislerine satılmakta, kullanıma bağlı olarak yüzde 74'e kadar egzoz emisyon değerlerini azaltabilmektedir.

Birçok hazır gıda üreticisi tarafından, üretim süreçlerinde şeker pancarı kullanımının daha maliyetli olması nedeniyle, yasal olan ancak sağlık açısından zararları bilinen tatlandırıcıların kullanıldığı bu dönemde, Kooperatif tarafından insan sağlığı öncelikli tutularak pancar şekeri üretimine ve kullanımına devam edilmektedir. Üretilen ürünlerde besin değeri korunmakta, renklendirici yerine bitkisel ürün kullanılmaktadır. Süt ürünlerinde gerçek meyve kullanılırken şeker ihtiva eden tüm ürünlerde pancar şekeri kullanılmaktadır. Üretilen meyve sularında katkı malzemesi kullanılmamaktadır, meyvenin suyu sıkıldıktan sonra doğrudan cam kaplara konularak kapatılmakta ve tüketiciye doğal haliyle arz edilmektedir. Ayrıca tüm bu üretim süreçlerinde, kalifiye işgücünün yetiştirilmesine önem verilmesi, üretici ortakların tarımsal faaliyetlerle ilgili olarak bilinçlendirilmesi, üretici ortaklarla işbirliği içerisinde sürecin işlenmesi, Üniversite ve TÜBİTAK ile ortak projelerin yürütülmesi, sosyal kültürün gelişmesini olumlu yönde etkilemektedir.

4.4. Kalkınmanın Ar-Ge boyutu açısından Torku'nun KSS faaliyetlerine ilişkin bulgular

Üretim sürecinde hedeflenen ikinci nokta üretimde yerleşme ve kendi kendine yeterlidir. Bu kapsamda tohum ıslah merkezi ve embriyo üretim tesisleri kurulmuştur. Her iki tesiste yoğun Ar-Ge faaliyetleri yürütülmekte olup hayvansal üretimde ırk ıslahı, bitkisel üretimde tohum ıslahı ve yerleşme çabaları sürdürülmektedir. Tohum üretim tesisinde birçok tohum üretilirken dışa bağımlılık da belli oranda azalmıştır. TÜBİTAK ve Gıda ve Tarım Üniversitesi ile yürütülen işbirlikleri içerisinde, mısır, buğday, domates, kavun tohumu, vb. birçok tohumda tamamen yerleşme çalışmaları devam etmektedir. Bunun yanında Kooperatif bünyesinde kurulan yem fabrikasında üniversite ve TÜBİTAK ile işbirliği yapılarak et ve süt üretiminde daha fazla verimliliği sağlayacak yem çeşitlerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Kooperatif, 2012 yılında sıvı yağ ve kanola yağı üretimine başlamıştır. 2005 yılından 2012 yılına kadar geçen yedi yıllık süre içerisinde 100'ün üzerinde deneme yapılmış, bölge iklimine ve toprak yapısına en uygun, en yüksek verimin elde edilebileceği ayçiçeği ve kanola tohumları belirlenmiştir. Yalnızca sıvı yağ ve kanola yağı üretiminde değil; tüm tarımsal ürünlerin üretiminde gelişmesi ve kalkınması istenen bölgelerde en yüksek verimin elde edileceği türler Ar-Ge faaliyetleri sonucunda belirlenmektedir. Böylelikle bir yandan o bölgedeki potansiyel açığa çıkarılırken bir yandan da ürün verimliliğinin sağlanacağı alanlara yatırım yapılmaktadır.

Yoğurt, Türk kültürüne ait bir lezzet olmasına rağmen, mayası ithal edilmektedir. Yoğurt mayası açısından Türkiye ithalata bağımlıdır. Üniversite ile yürütülen 'Türk lezzetleri projesi' kapsamında yerli yoğurt mayası üretimi gerçekleştirilmiştir. Farklı köylerden toplanan kültür örnekleri laboratuvar ortamlarında analiz edildikten sonra sürdürülebilir şekilde üretilmeye başlanmıştır.

Ar-Ge faaliyetleri sonucunda, tamamen ithalat yoluyla temin edilen damla sulama sistemlerinin, ilaç şekerinin ve patates nişastasının yerli üretimi, ilk defa Kooperatif tarafından gerçekleştirilmiş, sıvı yağ, yağlı tohum ve yoğurt mayası gibi ürünlerin üretilmesiyle ithalata olan bağımlılık azaltılmıştır. Yürütülen faaliyetler neticesinde yerleşme noktasında önemli ölçüde yol kat edilmiştir.

4.5. Torku'nun bölgesel dengeli kalkınmaya katkısına ilişkin bulgular

Kooperatif bünyesinde kurulan tesislerin büyük çoğunluğu Konya'nın merkezinde ve Çumra ilçesinde yer almaktadır. Konya Şeker Fabrikası'nın ve Çumra Şeker Fabrikası'nın burada olması, entegre tesislerin de burada kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Ancak, şeker üretim sürecine entegre olmayan diğer üretim tesislerinin kurulmasında, farklı yerleşim yerleri tercih edilerek bölgenin dengeli kalkınmasını sağlayacak, bölge içerisinde yer alan ilçeler arasındaki kalkınma farklılıklarını azaltacak yatırımlar yapılmıştır. Bu anlayış doğrultusunda, dondurulmuş parmak patates entegre tesisleri için Seydişehir ve Beyşehir'in arasında yer alan bir nokta belirlenirken, ayçiçek yağı ve kanola yağı üretimi için Altınekin, bulgur üretimi için Karapınar, plastik entegre tesisleri için Cihanbeyli, şekerleme, susam vb. üretimi için Karaman, meyve suyu ve türevlerinin üretimi için Sarıoğlan, Taşkent ve Hadim ilçeleri arasında yer alan bir orta nokta belirlenmiştir. Yatırım kararları verilirken bir yerleşim yerinin diğerine göre daha fazla gelişmesine neden olacak kararlardan kaçınılmış, birden fazla yerleşim yerinin faydalanabileceği ve kalkınabileceği alanlar tercih edilmiştir. Kurulacak tesislerin belirlenmesinde bölgenin potansiyeli dikkate alınarak, yerleşik halkın üretim sürecine dâhil edilmesi teşvik edilmiştir.

Dengeli kalkınmaya katkı sağlayacak en önemli adımlardan biri, Sarıoğlan, Taşkent ve Hadim ilçelerinin potansiyelini açığa çıkarmaya yönelik olarak yapılan yatırımdır. Bu ilçeler, arazi yapısı açısından birbirine benzerdir, Toros dağlarının iç bölgelerinde kurulmuş olmaları nedeniyle dağlık yapıdaki arazi koşulları tarımsal faaliyetleri neredeyse olanaksız hale getirmektedir. Bu durum aynı zamanda bölgede ulaşım zorluklarının yaşanmasına ve göç kaybına neden olmaktadır. Yalnızca kar amacıyla hareket eden firmaların yatırım yapmaktan kaçınacağı bu bölgeye, Kooperatif tarafından yatırım yapılmıştır. Tarımsal arazisi yok denecek kadar az olan bu bölgenin, dağlık yapıdaki arazileri meyve ağacı dikilerek değerlendirilmiş, böylelikle üretim hacmi artırılmıştır. Bölgenin kalkınmasını sağlamak adına yapılan ön etüt çalışmalarına müteakip, yerleşik halkın, verimliliği yüksek olan üzüm, elma ve nar gibi meyve türlerini dikmesi teşvik edilmiş ve talep garantisi verilmiştir. Yerleşik halk tarafından üretilen ürünler Kooperatif tarafından satın alınarak, bölgeye kurulan meyve suyu, sirke ve pekmez üretim tesislerinde katma değeri yüksek olan ürünlere dönüştürülmektedir.

Farklı tarımsal ürün işleme tesislerinin kurulmasına, üretim için talep garantisinin verilmesine, üretici ortaklara finansal, teknik, teorik ve lojistik destekler sağlanmasına bağlı olarak tüm bölgedeki tarımsal ürün üretiminde büyük artışlar yaşanmaktadır. Hâlihazırda, 32 çeşit besin maddesinin ve bitkisel ürünün ortaklarca üretimi sağlanırken, üretilen bu ürünler Torku markası adı altında üretilen atıştırmalık gruplarında ve hazır gıda ürünlerinde kullanılarak katma değeri artırılmaktadır. Farklı alanlarda kurulan üretim tesisleriyle birlikte, pancar, sıvı yağ, et, süt gibi birçok üründe üretim miktarı yüksek oranlarda artmıştır.

4.6. Kooperatif tarafından yürütülen KSS projelerine ilişkin bulgular

'Türkiye'nin nüfusu kadar ağaç' adı altındaki sosyal sorumluluk projesi kapsamında 2004-2019 yılları arasında 20 milyondan fazla fidan dikimi gerçekleştirilmiştir. Konya ile ilçeleri arasındaki tüm yollarda çift yönlü olarak dikilen fidanların tutunmasını ve dayanıklılığını sağlamak amacıyla atık üretim tesislerinde elde edilen topraklar ve gübreler dikim esnasında kullanılmıştır. Hâlihazırda, dikilen tüm fidanların bakım ve sulama faaliyetleri de Torku tarafından yürütülmektedir. Belirlenen sosyal sorumluluk projesinin hedefine ulaşması bağlamında, yıllık 3,5 milyon fidan üretim kapasitesine sahip olan fidan üretim merkezi kurulmuştur. Bu proje kapsamında 67 ayrı yerde toplam 9400 dekarlık orman alanları oluşturulmuş, bu alanlara birbiriyle uyumlu yaban hayvanları salınmış,

oluşturulan ormanlık alanlardaki tozlaşmayı sağlaması için 500 kovan arı yerleştirmiştir. Ağaçlar bölgenin yalnızca görünümünü değil, iklimini de olumlu yönde etkilemeye başlamıştır.

Düzenli olarak gerçekleştirilen kan bağışlarının yanı sıra KSS projesi kapsamında organ bağışi kampanyası başlatılmış ve kurumsal anlamda yüzde 80 düzeyinde katılım sağlanmıştır. Ayrıca köylerde sağlık taraması gerçekleştirilmiş ve ihtiyaç sahiplerine tıbbi destek verilmiştir. Engelliler derneği ile yapılan işbirliğine bağlı olarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmak üzere her yıl akülü tekerlekli sandalye yardımı yapılmaktadır. Konya Şeker İlköğretim Okulunun 14 derslikli ek binası yapılmıştır. 2017 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Gıda ve Tarım Üniversitesine devredilen ve 1500 öğrencisi olan okulun tüm ihtiyaçlarını karşılayan Konya Şeker, ihtiyacı olan öğrencilere de maddi destek sağlamaktadır. Kooperatif, Konya Spor futbol ve basketbol takımlarının sponsorluğunu üstlenmekte, her yıl 1000 gence profesyonel antrenörlerden eğitim alma olanağı sağlanmaktadır. Futbol ve basketbolun yanı sıra bisiklet sporunu destekleyen sayılı kuruluşlardan biridir. Konya Torku Şekerspor, bisiklet takımı ile uluslararası turnuvalarda Türkiye'yi temsil etmektedir.

5. Sonuç ve öneriler

Bu çalışmanın amacı bölgesel kalkınma ile firmaların kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin pozitif yönlü ilişki içerisinde olduğunu ortaya koymaktır. Firmaların sosyal sorumluluğa dayalı faaliyetleri arttıkça buldukları bölgenin ve sonrasında ülkenin kalkınmasında etkin rol oynayacağı düşünülmüştür. Çalışma kapsamında söyleşi yöntemi ile TR5 Batı Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren Kooperatifin ekonomik faaliyetlerini yürütme yöntemi hakkında bilgi edinilmiştir. Söyleşi sonucunda, Torku ismiyle bilinen Konya Pancar Ekicileri Kooperatifinin, başarısızlıklarla anılan kooperatiflerin aksine, kuruluş amacına uygun olarak yardımlaşmayı ve dayanışmayı esas alan bir yaklaşımı benimsediği gözlenmiştir. Bir bütün halinde Kooperatifin faaliyetleri değerlendirildiğinde; kaynakların etkin kullanımında hassasiyet gösterildiği, üretim öncesi kararlarda ön etüt çalışanlarıyla en yüksek verimin elde edileceği üretim süreçlerinin belirlendiği sonuçlarına ulaşılmaktadır. Bu süreçte, bölge ya da ülke genelinde yetersiz arzın olduğu ya da hiç olmadığı ürün grupları öncelikli tutulmaktadır. Üretim sırasında maliyetleri azaltacak teknolojik yeniliklerden yararlanılmakta, atıkların geri kazanımını sağlayacak ve çevreye verilebilecek zararları engelleyecek yatırımlardan kaçınılmamaktadır. Üretim sonrasında açığa çıkan atıklar, en yüksek katma değerli sağlanacağı sektörler belirlenerek, yeniden üretime sevk edilmektedir.

Kooperatif istihdam, ulusal gelir, dış ticaret, beşeri sermaye, sosyal sermaye ve yerleşme başta olmak üzere birçok yönden ülke ekonomisine katkı sağlamakta, bölgenin kalkınmasında etkin rol oynamaktadır. Çok sayıda ve çeşitlilikle üretimi olan Kooperatifin, sosyal sorumluluğa dayalı faaliyetleri maliyetlerini azaltmakta, verimliliğini artırmakta, farklı alanlarda farklı ürünlerle pazar payını artırmakta ve tüm bunların sonucunda karlılığını artırmaktadır. Kaynak kullanımında, üretim atıklarının ekonomiye kazandırılmasında, çevrenin iyileştirilmesinde ve çevreye verilecek zararların önüne geçilmesinde hassasiyet gösterirken, doğallaşmayı ve yerleşmeyi ön planda tutması, toplumsal itibarını ve güven duygusunu artırmaktadır.

Tüm firmaların faaliyetlerinin tek tek gözlenmesi ve bu faaliyetlerin buldukları bölgenin kalkınmasına olan etkilerinin tespitinin ulaşım ve zaman açısından oldukça maliyetli olması nedeniyle, yalnızca Torku'nun faaliyetleri üzerinden bölgesel kalkınma ile kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri arasındaki ilişkinin açıklanması bu çalışmanın en önemli kısıtıdır. Bununla birlikte kurumsal sosyal sorumluluk ve bölgesel kalkınma kavramlarına ilişkin çok sayıda çalışma bulunmasına rağmen bu iki önemli kavram arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik çalışma sayısı oldukça azdır. Bu açıdan çalışmanın, alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Sonraki çalışmalarda farklı bölgelerde faaliyet gösteren çok sayıda firmadan elde edilen veriler yoluyla, bölgesel kalkınma ile kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak ortaya konulabilir.

Merkezi otorite tarafından bölgesel kalkınmayı ve bölgeler arası kalkınma farklılıklarını azaltmayı hedefleyen çok yönlü politikalar uygulanmakta, projeler yürütülmektedir. Bu faaliyetler kapsamında firmalara özellikle az gelişmiş bölgelerin ekonomik anlamda kalkınmasını sağlamaya yönelik teşvikler düzenlenmektedir. Mevcut politikalara ilave olarak, bölgesel ve ulusal bazda kalkınmada firmaların rolünü artırmaya yönelik yeni düzenlemeler gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda, firmaların sıfır atık prensibine dayalı üretim yapmalarını teşvik eden yasal düzenlemeler yapılabilir. Firmaların sıfır atık prensibine dayalı kuracakları entegre tesislere gereken desteklerin sağlanması yoluyla ekonomik getiri, kaynak kullanımında tasarruf, çevreye olası zararların önüne geçilmesi gibi, kalkınmayı çok yönlü etkileyecek gelişmelere zemin oluşturulabilir.

Firmaların iç paydaşlarından biri olan çalışanlarına karşı daha fazla sosyal sorumluluk faaliyeti yürütmelerini sağlayacak yasal düzenlemeler gerçekleştirilebilir. Çalışanların ekonomik koşullarının iyileştirilmesinden daha ötede; onların niteliğini artıracak eğitici ve öğretici uygulamaların ve faaliyetlerin sayısını artırmayı teşvik eden

politikalara ağırlık verilebilir. Bölge kalkınma ajansları yoluyla, bölgenin kalkınmasında firmaların rolünü artırmaya yönelik faaliyetlerin yoğunlaşması sağlanabilir. Odalar, birlikler ve kooperatiflerin, buldukları alanlarda yönetimi ve organizasyonu sağlamada aktif rol almasını sağlayacak hukuki düzenlemeler yapılabilir. Yerel yönetimler, merkezi otoritenin bölge temsilcilikleri, bölgenin üreticileri, bölgenin yerleşik halkı ve bölgedeki eğitim kurumları arasındaki işbirliğinin artırılmasını sağlayacak düzenlemeler genişletilebilir.

Kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin toplumsal refaha olan katkısına göre sınıflandırılması yoluyla vergisel teşvikler de derecelendirilebilir. Böylelikle toplumsal refaha daha fazla katkı sağlayacak projelere firmaların yönlendirilmesi sağlanabilir. Ayrıca firmaların kurumsal sosyal sorumluluk projelerini yürütmelerinin yanında iç ve dış paydaşlarına fayda sağlayacak faaliyetleri yürütmeleri istenebilir.

Çok farklı boyutlarla tanımlanmaya çalışılan kalkınma kavramı, ekonomik, sosyal siyasal, çevresel, hukuksal birçok alanı kapsayan iyileşmeleri ifade etmektedir. Bu gelişmeler nicel göstergelerle delillendirilebilir. Ancak, nicel olarak ifade edilen bu göstergelerin açığa çıkmasını sağlayan nitel yapıdaki davranışlardır. Bu bağlamda kalkınma bir ülkedeki insan kalitesinin artmasıyla eş zamanlı olarak gerçekleşir. İnsan kalitesindeki artış kalkınmanın boyutları olarak ifade edilen ekonomik, sosyal, siyasal vb. alanlarda kendini gösterir. Özünde insan davranışları vardır ve insan, hayatın merkezinde olması nedeniyle tüm gelişmelerin seyrini belirleyici konumdadır. Hayat bir bütündür. Yalnızca ekonomik gelişmeleri ve iyileşmeleri ele almak ne kadar yetersiz bir bakış açısı ise, tek taraflı sosyal ya da çevresel gelişmeleri ve iyileşmeleri ele almak da yetersiz kalacaktır. Zira insan kalitesindeki artış sadece bir alana ya da bir bölgeye yansımaz; insanın irtibatlı olduğu her alanda kendini açığa çıkarır.

Yatırım kararlarında faiz oranları ile sermayenin getirisi arasında kıyaslama yapan, kar maksimizasyonu peşinde koşan firmalar üzerinden normatif iktisat önerilerinde bulunmak, kalkınmayı açıklamakta etkisiz ve yetersiz kalacaktır. Firmalar yalnızca kar amacıyla hareket ettikleri takdirde, diğer amaçlar önemini yitirecek ve bu durum ancak ekonomik iyileşmelere ve gelişmelere olanak verecektir. Bölgesel ve ulusal temelde kalkınmanın gerçekleşmesi için tüm bireylerin önce kendisini ve daha sonra çevresini iyileştirmeye dayalı bir anlayışı benimsemesi büyük önem taşımaktadır. Firmaların kar odaklı yaklaşımları doğalarında vardır. Ancak sosyal sorumluluğa dayalı yürütülen faaliyetler ilk aşamada firmalara ek külfetler getirecek olsa bile uzun vadede karlarını arttıracaktır. Tüm insanlığının ortak isteği sağlıklı ve mutlu bir hayat sürmekse kendisi dışındakilerinin mutsuz olacağı bir ortamda, firmaların namında, firma sahiplerinin ve yöneticilerin mutlu olması olanaksızdır. Firmaların kar odaklı yaklaşımları, kendilerine yalnızca gelir kaynaklı imkânları ve fırsatları arttıracaktır. Bu durum daha güvenilir bir piyasanın oluşmasına, belirsizliklerin ortadan kalkmasına, toplumsal itibar kazanmaya, müşteri sadakatinin oluşmasına imkân vermeyecektir. Firmalar sermaye güçlerini doğru şekilde yönlendirdikleri zaman, buldukları bölgenin koşullarını değiştirecek, karlılık ve refah eş zamanlı olarak gelişecektir. Toplumsal itibara sahip olan firmaların en önemli iç paydaşları olan çalışanları, firmanın sahip olduğu itibara bağlı olarak doğal seyrinde motive olacaktır. Bu durum doğrudan verimliliği arttıracak ve verimlilikteki artışa bağlı olarak maliyetler azalırken karlılıklar da artacaktır.

Her yıl farklı kurumlarca hazırlanan listelerde Türkiye'nin en karlı şirketleri arasında ön sıralarda yer alan özellikle büyük ölçekli firmaların, faaliyetlerini sosyal sorumluluklarına bağlı olarak yeniden gözden geçirmeleri Türkiye'nin kalkınması açısından büyük önem taşımaktadır. Sadece sosyal sorumluluk projeleri bağlamında kalmayıp, başta iç paydaşları olmak üzere tüm paydaşlarını dikkate alarak sorumluluğa dayalı davranışlarını arttırmaları, ekonomik getirinin yanında sosyal kaliteyi de arttıracaktır. Sermayedarların ve yöneticilerin, firmalarının karlılığında ve bugünkü konumlarına gelmelerinde, yalnızca kendi çabalarının olmadığını; ülkenin rekabet koşullarının yetersizliğinin de etkisinin olduğunu hatırlamaları yerinde olacaktır. Bu hatırlama bir yandan karlılıklarını sürdürmelerine imkân verirken bir yandan da ülkenin, her alanda kendine yeter konuma ulaşmasında ve her alanda karlılık endişelerinden uzak, toplum sağlığını ve refahını hukuki boyuttan daha ötede, etik boyutta dikkate alan bir anlayışa sevk edecektir. Sonucu itibarıyla toplumsal refahtaki artış nihayetinde kendine de yansıtacaktır.

Bir ülkedeki kalkınmanın sağlanmasında toplumun tüm kesimlerinin sorumluluğu, katkısı ve önemi vardır. Bununla birlikte ekonomik açıdan güçlü olanlar, yönetim açısından güçlü olanlar bir başka ifadeyle ekonomik karar birimlerinden biri olan merkezi otorite ve diğeri olan firmalar, yönetim ve sermaye gücünü ellerinde buldurmaları nedeniyle görece daha fazla sorumludurlar.

Yazarların katkı oranı beyanı

O. Bahar ve Y. Nas makalenin veri toplama, veri analizi, raporlaştırma ve diğer aşamalarından eşit düzeyde sorumlu olduğunu beyan ederler.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması belirtilmemiştir.

Etik Kurul Onayı

Bu araştırma Konya Şeker Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü Yusuf İnanç'ın gönüllü katılımı ile söyleşi yapılarak gerçekleştirilmiş olup etik açıdan uygun olmayan bir durum söz konusu değildir.

Kaynakça

- Adamek, P. (2014). "Corporate Social Responsibility as a Tool for Sustainable Regional Development: A Case Study in Moravian-Silesian and Zlín Region", XVII. Uluslararası Bölgesel Bilimler Kolokyumu, 18-20 Haziran 2014, Hustopeče, 749-756.
- Akbaş, İ. (2015). Bölgesel Kalkınma' da Yönetişim Kavramı, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 333-354.
- Akkoyunlu, G., Ş. & Kalyoncuoğlu, S. (2014). İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çalışmalarının Marka Algısı Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 125-144.
- Alan, B. (2016). Öğretmen Eğitiminde Nitel Bir Araştırma Yöntemi Olarak Bireysel Araştırma, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 7-25.
- Avcı, N. & Akdemir, İ. (2014). Konaklama İşletmelerinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısının İş Doyumu Üzerine Etkisi, *Ege Akademik Bakış*, 14(1), 125-135.
- Baah, K., D., Tawiah, K., A. & Agbeior, V. (2015). Corporate Social Responsibility in Ghana's National Development, *Indiana University Press Africa Today*, 62(2), 71-92.
- Bahar, O. (2007). Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açından Yeri ve Önemi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 1-19.
- Bakırçı, F., Ekinci, E., D. & Şahinoğlu, T. (2014). Bölgesel Kalkınma Politikalarının Etkinliği: Türkiye Alt Bölgeler Bazında Bir Uygulama, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (2), 281-298.
- Baykal, C., M. (2008). Hukuk-Ekonomi İlişkisi ve Ekonomi Hukuku Üzerine. *Ankara Barosu Dergisi*, 66(4), 76-87.
- Bedük, A. & Ganiyusufoğlu, A. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri, *Sosyoteknik Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 14-34.
- Bilgin, M. (2002). Yerel Yönetimlerin Bölgesel Kalkınmadaki Etkinliği: Göller Bölgesi Uygulaması, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 7(2), 313-330.
- Bowen, R., H. (1953). Social Responsibilities of the Businessman, Iowa Press Üniversitesi, New York. https://books.google.com.tr/books?id=ALIPAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=one-page&q&f=false (Erişim Tarihi: 02.12.2019)
- Carroll, A., B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 34(4), 39-48.
- Çalışkan, O. & Ünüsan, Ç. (2011). Otel Çalışanlarının Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısının İş Tatmini ve İşte Kalma Niyetine Etkisi, *Turizm Araştırmaları Dergisi*, 22(2), 154-166.
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 10(2), 293-306.
- Çetin, M. (2006). Bölgesel Kalkınmada Sosyal Ağların Rolü: Silikon Vadisi Örneği, *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 21(1), 1-25.
- Doğan, B. (2015). "Girişimciliğin Bölgesel Kalkınma Üzerine Etkisi", 1. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi, 6-8 Mayıs 2015, Gölbaşı-Adıyaman, 27-43.
- Doğan, S. & Yıldız, Z. (2007). Bölgesel Kalkınma, Turizmin İlişkisi ve Göller Bölgesi Kalkınmasında Alternatif Turizm Potansiyelinin Kullanılabilirliğine Yönelik Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(6), 147-181.
- Ekiztepe, B. (2012). Kırsal Turizmin Kırsal Kalkınmaya Etkileri: Teorik Bir Çalışma, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2 (2), 85-88.
- Engin, E. & Akgöz, B., E. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma Ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi, *Selçuk İletişim*, 8(1), 85-94.
- Ergün, T. & Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Etiği, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 97-123.

- Ersungur, Ş., M., Kızıltan, A. & Polat, Ö. (2007). Türkiye’de Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması: Temel Bileşenler Analizi, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), 55-66.
- Ersungur, Ş., M. & Yalman, İ., N. (2009). Bölgesel Kalkınmada İhracat Teşviklerinin Etkinliği: Sivas İlinde Bir Uygulama, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(1), 81-98.
- Fondevila, M., M., Abadía, J., M. & Scarpellini, S. (2017). CSR and Green Economy: Determinants and Correlation of Firms’ Sustainable Development, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25(5), 756-771.
- Gardberg N., A. & Fombrun, C., J. (2006). Corporate Citizenship: Creating Intangible Assets across Institutional Environments. *The Academy of Management Review*, 31(2), 329-346.
- Gennaioli, N., La Porta, R., Lopez, S., F. & Shleifer, A. (2011). Human Capital and Regional Development, *National Bureau of Economic Research Working Paper No.17158*, Cambridge.
- Gerşil, G., S. & Aracı, M. (2011). Sosyal Sermayenin Güven Unsurunun İşgörenlerin Performansı Üzerine Etkileri. *Çalışma ve Toplum*, 1, 39-74.
- Girgin, D. & Satmaz, İ. (2019). Özel Yetenekli Öğrencilerin Bilim ve Sanat Merkezinde Gerçekleştirilen Bilimsel Söyleşilere İlişkin Görüşleri, *Uluslararası Eğitimde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 3(4), 82-92.
- Gorski, H., Fuciu, M. & Croitor, N. 2014. Research on Corporate Social Responsibility in the Development Region Centre in Romania, *Procedia Economics and Finance*, 16, 224 – 233.
- Göküş, M., Özdemiray, S., M. & Göksel, Z., S. (2013). Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 87-97.
- Göymen, K. (2004). *Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler*. İstanbul: Pendik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Gülmez, M. & Yalman, İ., N. (2010). Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Sivas İli Örneği, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 235-257.
- Gür, B. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ve Türkiye’de Mikro Finansman Uygulamaları, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 87-106.
- Gürel, T. (2010). Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Yeni Yaklaşımlar ve Tartışılan Konular. *Selçuk İletişim*, 6(3), 111-122.
- Hahn, T. & Scheermesser, M. (2006). Approaches to Corporate Sustainability among German Companies. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 13, 150-165.
- Haller, A., P. (2012). Concepts of Economic Growth and Development. Challenges of Crisis and of Knowledge, *Economy Transdisciplinarity Cognition*, 151, 66-71.
- Harris, J., M. (2000). “Basic Principles of Sustainable Development”. *Global Development and Environment Institute Working Paper 00-04*, Tufts University, USA.
- Heikkurinen, P. & Bonnedahl, K., J. (2013). Corporate Responsibility for Sustainable Development: A Review and Conceptual Comparison of Market- and Stakeholder-Oriented Strategies, *Journal of Cleaner Production*, 43, 191-198.
- Işık, N. & Kılınç, E., C. (2011). Bölgesel Kalkınmada Ar-Ge ve İnovasyonun Önemi: Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 9-54.
- İyigün, N., Ö. (2015). What Could Entrepreneurship do for Sustainable Development? A Corporate Social Responsibility-Based Approach, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 195, 1226-1231.
- Kan, M., Kan, A., Gülçubuk, B. & Peker, K. (2016). *Türkiye’de Yerel Ürünlerin Bölgesel Kalkınma Dinamikleri İçindeki Önemi*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Karabat, B., Ç. & Sönmez, Ö., A. (2012). Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Rolü, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 1-12.
- Karataş, M. & Çankaya, E. (2010). İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 29-55.
- Kasalak, M., A. (2014). Bölgesel Kalkınma Açısından Sosyokültürel Yapının Girişimciliğe Etkisi, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 249-266.
- Kayalak, S. & Kiper, T. (2006). “İstatistikî Bölge Birimleri Nomenklatörü’ne (Nuts) Göre Türkiye’de Bölgesel Farklılıklar”, TÜCAUM IV. Coğrafya Sempozyumu, 25-26 Mayıs 2006, Ankara, 45-62.
- Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 11-29.
- Keskin, A. (2011). Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü Ve Türkiye, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(3-4), 125-153.

- Kolk, A. (2016). The Social Responsibility of International Business: From Ethics and the Environment to CSR and Sustainable Development, *Journal of World Business*, 51, 23-34.
- Kolk, A. & Tulder, R. (2010). International Business, Corporate Social Responsibility and Sustainable Development, *International Business Review*, 19, 119-125.
- Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir İşletmeler için Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İçsel Unsurları, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 14(2), 227-242.
- Küçükaltan, D., Oğuzhan, A., Apak, S. & Boyacıoğlu, E., Z. (2005). Bölgesel Kalkınmada Kültürel Turizmin Etkisi: Kırkpınar Yağlı Güreşleri Örneği, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 1-22.
- Künü, S., Hopoğlu, S., Gürçam, Ö., S. & Güneş, Ç. (2015). Turizm ve Bölgesel Kalkınma Arasındaki İlişki: Doğu Karadeniz Bölgesi Üzerine Bir İnceleme, *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 71-93.
- Memiş, H., Paksoy, H., M. & Paksoy, S. (2007). Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi: GAP Bölgesinde Bir Araştırma, *Araştırma Makaleleri*, 137-152.
- Mesci, M. & Dönmez, G. (2016). Turizmin Bölgesel Kalkınma Ve Yerel Halk Üzerindeki Etkisi: Mudurnu Örneği, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 21-50.
- Mbilima, F. (2019). Extractive Industries and Local Sustainable Development in Zambia: The Case of Corporate Social Responsibility of Selected Metal Mines, *Resources Policy*, 1-19. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2019.101441>
- Ömür, G., A. (2010). İş Ahlakı Perspektifinde Yatırımcı İçin Kurumsal Yönetişimin Şeffaflık İlkesinin Önemi, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 43, 163-175.
- Paksoy, S. & Aydoğdu, M., H. (2010). Bölgesel Kalkınmada Girişimciliğin Geliştirilmesi: GAP-GİDEM Örnekleri, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1), 113-134.
- Pınar, A., & Arıkan, S., İ.(2003). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Bağlamında Devlet Yardımları, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 93-111.
- Pirili, M., U. (2011). Bölgesel Kalkınmada Kamu Yatırımlarının Rolü: Kuramsal Bir Değerlendirme, *Ege Akademik Bakış*, 11(2), 309-324.
- Popa, R., A. (2015). The Corporate Social Responsibility Practices in the Context of Sustainable Development. The Case of Romania, *Procedia Economics and Finance*, 23, 1279-1285.
- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital, *Journal of Democracy*, 6(1), 223-234.
- Rondinelli, D., A., & Berry, M, A. (2000). Environmental Citizenship in Multinational Corporations: Social Responsibility and Sustainable Development, *European Management Journal*, 18(1), 70-84.
- Sarıkaya, M. & Kara, F., Z. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık, *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 221-233.
- Sevinç, H. (2011). Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye'de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2), 35-54.
- Sinemillioğlu, M., O. (2009). Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma ve Türkiye Süreci, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), 245-268.
- Streimikiene, D., Simanaviciene, Z. & Kovaliov, R. (2009). Corporate Social Responsibility for Implementation of Sustainable Energy Development in Baltic States, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 13, 813-824.
- Şahin, M. & Uysal, Ö. (2011). Bölgesel Kalkınma Çerçevesinde Yatırım Teşviklerinin Shift-Share Analizi, *Maliye Dergisi*, 160, 111-138.
- TDK, (2020). Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> (Son erişim tarihi: 20.04.2020).
- Türkoğlu, M. (2002). Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri ve Bölgesel Kalkınmada KOBİ Temelli Stratejiler, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 7(1), 277-300.
- UNCTAD, (1999). "The Social Responsibility Of Transnational Corporations", United Nations Conference on Trade and Development. New York and Geneva: United Nations.
- UNDP, (1996). "Human Development Report 1996". New York: Oxford University Press.
- WCED, (1987). "Our Common Future". New York: Oxford University Press.
- Xia, B., Olanipekun, A., Chen, O., Xie, L. & Liu, Y. (2018). Conceptualising the State of the Art of Corporate Social Responsibility (CSR) in the Construction Industry and Its Nexus to Sustainable Development, *Journal of Cleaner Production*, 195, 340-353

- Yayar, R. & Demir, Y. (2012). Bölgesel Kalkınma ve Yatırım Teşvikleri: Tokat İlinde Bir Uygulama, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39, 119-146.
- Yaylı, H. (2012). Çevre Etiği Bağlamında Kalkınma, Çevre Ve Nüfus, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 151-169.
- Zengin, E., Başkurt, M., & Es, M. (2014). Yerel Yönetimler Ve Yerel Kalkınma, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 95-124.

Extended abstract

It is a fact that is expressed by everyone that the development differences exist between the countries and the regions within the borders of the country. By the central authorities, many and different policies are determined and projects are implemented in order to ensure development on a national and regional basis. But, even in developed economies, regional development disparities couldn't been fully eliminated. These differences are felt even more intense in emerging economies such as Turkey. For this reason, the development activities are still up to date and are among the priority issues of central governments. Besides, with the liberalization policies, the determining role of companies in the markets has increased more and they have reached the power to affect the structure of a region or country with the decisions which they take. For this reason, it has been begun to question how companies carry out their profit-making activities and to what extent they participate in non-profit activities for the benefit of the society. Bowen (1953) defines these activities, which are described as the social responsibility of companies, as the whole of their responsibilities that ensure social improvement by taking into account their own interests and the interests of the society.

The concept of regional development that handled within the discipline of economics with the concept of corporate social responsibility that handled within the operating discipline are have great importance because of their contents. There are many studies in both the domestic literature and the foreign literature in which the concepts of regional development and corporate social responsibility (CSR) are discussed. However, there are almost no studies evaluating the relationship between CSR activities and regional development. However, there are almost no studies evaluating the relationship between CSR activities and regional development. The aim of this study is to reveal the relationship between regional development and corporate social responsibility activities. In this context, the relationship between regional development and CSR activities was dealt with theoretically, and later, known as Torku, the effects of Konya Beet Growers Cooperative's activities based social responsibility on the development of the region and the country's economy were evaluated. In this context, a conversation was held with the Press and Public Relations Manager of the Cooperative, Yusuf İnanç, using the interview method, which is one of the individual qualitative research methods, and comprehensive information was obtained about the Cooperative's CSR activities. As a result of the interview, it was concluded that the Cooperative has many activities based on corporate social responsibility and these activities significantly contribute to the development of the region and the national economy.

Production decisions taken by the cooperative based on social responsibility are based on three basic principles. The first of these is the zero waste principle. In this direction, while many integrated facilities are established for the recycling of waste generated as a result of production, policies are determined to ensure efficient use of resources during production. The second is to determine the product groups that will reveal the potential of the region and to ensure the participation of the people of the region in the production process. In this context, preliminary studies are carried out in each region to determine the products that will provide the highest yield, and farmers are provided with financial, technical, theoretical and logistical support for production. The third is the establishment of other facilities and infrastructure that reduce or completely eliminate dependency and provide logistical support in order to fulfill the needs during production such as training, energy and consumables.

Through integrated facilities, the use of resources, especially electricity and water, is being significantly reduced, and possible damages of wastes to air and the environment are prevented. At the same time, products with higher added value are produced by sending the wastes to production again. The use of additives harmful to public health is avoided as much as possible in the products produced, and natural production is given importance. The residents of the region are included in the production process, a qualified workforce is created through the university that established and the producer partners are regularly informed with seminars. In production decisions, priority is given to the production of products that depend to imports. As a result of these, while playing an active role in the development of the region, it also contributes to the national economy in many ways, mainly

employment, national income, foreign trade, human capital, social capital and localization. While the activities of the cooperative based on social responsibility significantly reduce production costs, it increases its profitability due to the increase in productivity. Responsibility-based activities bring to itself sense of social reputation and trust.

Making normative economy proposals over the companies that make a comparison between interest rates and return on capital in investment decisions that pursue profit maximization will be ineffective and inadequate to explain development. If firms act only for profit, other goals will lose their significance and this situation will only allow economic improvements. It is of great importance that all individuals adopt an understanding based on improving themselves first and then their environment in order to actualize development on a regional and national basis. All segments of the society have responsibility, contribution and importance in ensuring the development in a country. At the same time, one of the economic decision-making units, the central authority, and other one is firms, are relatively more responsible because of they hold the management and capital power. Firms among the most profitable companies of Turkey, especially large-scale firms' reviewing again their activities that depended to their social responsibilities have great importance in terms of Turkey's development.